

CĂMAȘA FEMEIASCĂ DIN MARAMUREȘ – ELEMENTE DE IDENTITATE CULTURALĂ ZONALĂ ȘI LOCALĂ

IOANA DÂNCUȘ

**Muzeograf – Muzeul Maramureșului
Sighetul Marmăției**

“Mirese” – costum de ritual al fetelor fecioare care participă la corțegiile de pelerini ce pleacă la Mănăstirea de la Moisei

Țărâna din Maramureș și-a pus pecetea opțiunilor estetice pe fiecare lucru al existenței sale, pe fiecare componentă a costumului și în special pe cămașă, care este piesa de mare forță artistică a portului popular femeiesc și totodată de bază, în funcție de care se asortează din punct de vedere cromatic și ornamental toate celelalte componente ale ansamblului.

Cămașa maramureșeană este unitară încadrându-se variantei tipului „poncho” (conf. Hedvig-Maria Formagiu, *Portul popular din*

România) cu mâneca încrețită prinsă din umăr de trupul cămășii. Trebuie însă menționată drept caracteristică exclusiv Maramureșului, croiala pătrată din jurul gâtului.

Cămașa se diferențiază pe subzone mai mult în privința dispunerii câmpilor ornamentali, a cromaticii, a elementelor decorative și bineînțeles a formei mânecilor.

Ornamentica este dispusă în mod echilibrat în anumite părți ale cămășii: pe piept, pe umeri, de-a lungul mânecilor, la manșetă și în partea de jos a poalelor.

Desigur, diferențieri apar și din perspectiva categoriilor de vârstă unde pentru bătrâne domină albul uneori cu discrete infuzii de galben în ornamentică, pentru femeile căsătorite fiind caracteristică sobrietatea care nu exclude apariția unor pete de culoare mai accentuate în ornamentarea decolteului sau a mânecilor cămășii. La cămașile fetelor tinere pe lângă galben apare frecvent albastru, roșu, portocaliu și verde.

Specific cămășii, ca de altfel întregului port popular este dubla ei valoare - permanentul său rol practic dublat de cel decorativ. Abundența decorului indică o destinație mai sărbătorească a cămășii.

Materiile prime utilizate la confecționarea cămășii erau cânepa și inul. Pânza era țesută în „țiară” (război de țesut) în două ite în cadrul gospodăriei tradiționale.

Inițial cămașa se confecționa din *pânză de tort* - „tort în tort” (cânepă) – atât băteala cât și urzeala. Mai târziu, ca urmare a extinderii relațiilor comerciale, a început să se utilizeze tot mai mult bumbacul în combinație cu cânepa, urzeala din *fuior* și băteala din *bumbac*.

În ultimii ani, nemaicultivându-se cânepă în zonă, pânza se

Tineri din Săpânța în costume de miri

Foto: Mihai Dăncuș, 2003

țese doar din bumbacul de cea mai bună calitate, atât băteala și urzeala, mai ales pentru cămășile de sărbători sau cele de ritual (cămașa de mireasă).

În ornamentarea cămășii se folosesc materialele procurate din comerț: arnici, bumbac mercerizat, mătase, mărgelile colorate și firul metalic auriu și argintiu.

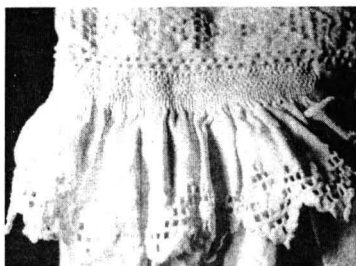
Un decor deosebit îl dau cămășii crețurile care se găsesc pe

spate, pe piept, pe umăr și pe mânecă.

Înainte de a trece la descrierea croiului cămășii vom da câteva variante locale ale cămășii maramureșene:

- cămașa lungă - întâlnită mai mult în subzona Văii Tisei și a Văii Cosăului;
- cămașa scurtă cu poale atașate și cu poale separate „umblătoare” întâlnită în subzona Izei și a Vișeuului;
- cămașa cu mânecă lungă;
- cămașa cu mânecă scurtă;
- cămașa cu „guriță” în față și cu „tietori”;
- cămașa fără „guriță” și cu „tietori” pe piept.

Cămașa femeiască din Maramureș se încadrează în tipul cămășii drepte, cu mânecile prinse din umăr, compusă fiind din următoarele elemente, care diferă pe subzone doar în denumire:

Decor pe umăr-cămașă femeiască,

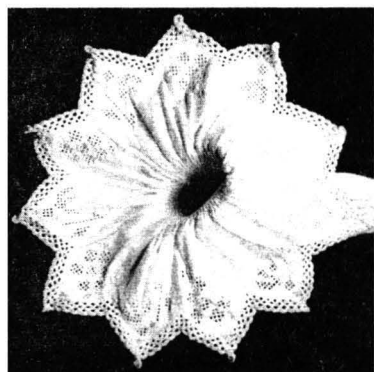
Foto: Mihai Dăncuș, 1984

pieptul dinainte și pieptul dinapoi, fiecare alcătuit dintr-o lățime întreagă din foaia pânzei. Pieptii sunt uniți de mânecă prin „umeri” sau „călăreți”. „Călăreții” reprezintă o bentiță situată perpendicular, trecând din față, de la nivelul subrațului, peste umăr spre spate unde se termină la același nivel. Mâneca croită de asemenea în foi drepte se compune dintr-o foaie, iar la aceasta se adaugă „toldelul”, care lărgeste mâneca și care se compune dintr-o jumătate de

foaie.

Cele mai vechi cămăși se făceau cu bezerii din mânecă, de aceea ieșeau „boți” înfunțați și erau mai mici. Mâneca este încrețită și în partea de jos, la brățară și se termină cu un volan lucrat în „colți”. Cămașa are sub braț un mic pătrat din pânză numit „păguță”, „puiut”, „păpușă” ce permite libertatea mișcării.

Așa cum constată și Ortansa Dogaru care a dat o lucrare pe tema portului popular, o caracteristică a cămășii maramureșene o constituie aplicarea unui mic ornament la piept, care uneori încadrează acea despicătura din față numită „guruță” sau „guriță” a cămășii prinsă cu un șnuruleț numit „tietori” cu „ciucalai”. Un decor deosebit îl dau cămășii încrețiturile de la piept, umăr, brățară, lucrate cu fir alb, formând reliefuri de mici figuri geometrice în diverse forme numite „boți”, „suveici”, „curmături”, „căpuțuri”, „șcătuțe”, etc. Decorul este dispus liniar în forma unor benzi înguste. Fâșia de pânză care se aplică în jurul decolteului denumită „pogmată” este întotdeauna ornamentată fie cu motive geometrice, fie cu motive florale ușor geometrizzate. Pe umăr ornamentul este dispus de-a curmezișul lucrat

de obicei în formă de trăsură ca și cea de la brățară cu deosebirea ca aceasta se lucrează pe pânza întinsă, peste fire și nu pe crețuri. Motivele realizate prin trăsură sunt geometrice: rujă, cârlige, crac, grebluțe etc. Fondul trăsurii are o singură culoare, iar motivele sunt policrome. De o valoare ornamentala deosebită sunt volanele (fodrii, bezeri) de la umăr și mânecă terminate cu colțișori rotunzi și mai ales cele terminate cu colți lucrați pe fire scoase

realizând mici pătrate numite „ferești”, colții având de la 3-19 „vârfuri”. În ceea ce privește formele de ornamente trebuie să mai menționăm faptul că deseori pe aceeași cămașă coexistă toate tehnicile de decorare.

Câteva particularități deosebite au cămășile din zona **Vișeuului** și din **Borșa**. Deși cu aceleași elemente componente au un aspect general diferit, manifestat prin mărimea fodorilor de la mânecă și bezerilor de pe umăr, cât și prin lungimea mânecii (deasupra cotului).

Cămășile din **Borșa** au decolteul în formă rotundă și nu pătrată cum au toate cămășile de tip maramureșean, manifestându-se asemănări în formă cu cămășile dinspre Bistrița-Năsăud.

Trebuie să amintim încă o variantă locală a cămășii maramureșene, și anume cămașa cu platcă din **Botiza** ornamentată

de jur împrejurul decolteului cu motive florale, influențe din zona Lăpușului.

O cămașa bogat ornamentată care astăzi a devenit frecventă în Maramureș este cămașa de **Săpânța**.

Croiul general al acestora este cel tradițional, adică „cămașa lungă”. Această cămașă se distinge prin grija deosebită cu care sunt orânduite motivele, prin tehnica de mare măiestrie și migală a cusăturii în diverse puncte, constituind astfel un unicat. Pe piept, deasupra încrețiturilor se întinde gulerul (pogmata) îngust, cusut cu mici motive circulare numite aici „copciuțe” încadrate în doua rânduri de „dupăcele” cusute cu galben. În centrul pieptului sub „guruța” cămășii se află un ornament compus din elemente vegetale - brăduț, „crenguțe în vâltori” lucrat în cruci. Pe porțiunea de pe umăr denumită „călăreți” se lucrează în curmeziș trăsura cu diverse motive stelare sau cărlige. La cămașa de Săpânța trăsura este încadrată de ornamente mărunte cum sunt: rând de „dupăcele”, rând lucrat în „ciur”, colți de pânză, colți de ață, căpuțuri, etc.

Dacă în subzonele Maramureșului, așa cum am văzut avem

Cămașă femeiască din
Săpânța

elemente de diferențiere care țin mai mult de „dispunerea câmpilor ornamentali, cromatică, elemente decorative și desigur forma mânecilor”, putem vorbi și de o anumite specificitate pentru categoriile de vârstă. Bătrânele folosesc o cromatică sobră, dominând decorul „în alb”, la femeile căsătorite cămașa pune în evidență decorul decolteului cu accente de culoare, iar la fete, desigur decorul va fi mai amplu și dominat de o cromatică diversificată. Putem vorbi și de o anumite specificitate în portul de ritual. Să

amintim cămașa miresei, cămașa bătrânelor pregătită special pentru înmormântare sunt doar două exemple edificatoare.

Poalele sunt confecționate de obicei din același material ca și cămașa sau din pânză de bumbac procurată din comerț. Tehnicile de prindere a foilor, acel mici broderii numite „cheițe” devin la rândul lor motive ornamentale care accentuează frumusețea cămășii. În partea de jos poalele se termină cu colți sau cu discrete broderii în alb.

Cu toate micile particularități subzonale ale cămășii femeiești din Maramureș, putem trage concluzia că și cămașa femeiască din Maramureș se integrează și încadrează armonios în structura de ansamblu a cămășii femeiești din cadrul portului popular românesc.

Din analiza pieselor care constituie colecția cămășilor femeiești din patrimoniul Muzeului etnografic al Maramureșului din

Sighetul Marmației am reușit să stabilim caracteristicile tipului de cămașă femeiască maramureșeană precum și câteva subtipuri și câteva variante locale din subzonele Maramureșului.

Noile relații social-economice precum și „spargerea” vechilor structuri tradiționale ale satelor maramureșene fac ca schimbările să se accelereze în toate domeniile.

Inovațiile, în general, se explică prin contactul localnicilor cu celelalte zone etnografice și în special cu mediul orășenesc.

Cămașă femeiască de
pe Mara

Remarcăm o tendință de simplificare, de ușurare a muncii atât în ceea ce privește materia prima folosită (înlocuirea pânzei de casă cu cea de factură industrială) cât și în ceea ce privește sistemul de ornamentare care evoluează de la cel geometric, abstract spre cel floral, naturalist. Motivele florale sunt brodate după desen - este vorba de o broderie „spartă” (bătută la formă cu „pungalău”) struguri și „roata de găuri”. De asemenea frecvent se folosește mașina de

cusut și chiar de brodat.

Dăm mai jos fișa a două cămăși femeiești din colecțiile Muzeului etnografic al Maramureșului din Sighetul Marmației.

I. Cămașă femeiască din Săpânța

1. Denumirea obiectului (literară și locală): Cămașă femeiască
2. Loc de proveniență (sat, comună, județ, zonă, provincie): Săpânța, Maramureș
3. Creator (nume, prenume): confecționată în gospodărie, creator anonim
4. Datare, inscripții: ¼ - sec. XX
5. Materiale: cânepă, bumbac, arnici
6. Tehnici de lucru și ornamentare: pânză țesută în două ite în război orizontal, croită, încheiată cu acul, brodat peste fir, brodat în cruci, brodat pe crețuri, feston, colțișori
7. Forma și structura obiectului: cămașă dreaptă cu decolteu pătrat, mâneci încrețite la umăr, strânse în manșete, terminate cu volane înguste (fodrii)
8. Dimensiuni:
L (trup) = 106 cm, I (u) = 34 cm
L (m) = 47 cm, I (m) = 37 cm
9. Ornamentică: Ornamentul organizat în registre este amplasat pe piept, în jurul decolteului, pe umăr, la manșetă.

Ornamentul de pe umăr se compune dintr-un rând de „grebluțe” grupate câte două orientate diferit, urmat înspre umăr de un registru de motive geometrice; X-uri, ce alternează cu romburi ce conțin în interior alte patru rombulețe.

- motive geometrice: X, nr. 2, romb (așezate alternativ), încadrate între două rânduri de colți din pânză și zig-zag pe umăr, urmate de trăsura de-a curmezișul constituită din „rujă” încadrată în romb, cu un mic romb în mijloc și potcoava grupate câte două orientate diferit. Trăsura este încadrată de colțișori rotunzi, foarte mici, din ață, urmate de două rânduri de colțuri din pânză.
- trăsura de la mânecă – motive geometrice: romb și nr. 3;
- un ciuruț lucrat cu acul de cusut unește mâneca la

Tineri în costume populare-Hoteni, 1976

Foto: Mihai Dăncuș

manșetă. Câteva rânduri de crețuri – realizate în formă de motive geometrice „pe piept” – întrerupte în mijlocul de două cruci în X între care se află t’ietorile împletite, terminate cu ciucalăi, iar sub acesta brăduțul stilizat, iar sub guruța cămășii se află „pieptuțu” – compus din elemente vegetale

„crenguța” în „vâltori”.

- crețuri pe spate, umăr, brățară.

Stanul este confecționat din pânză de cânepă, terminat în partea de jos cu o fâșie din pânză de bumbac, are un rând de colți din pânză încadrați între dupăcele.

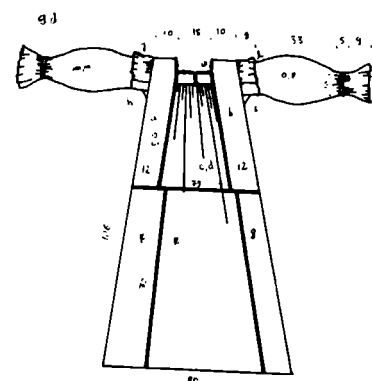
10. Cromatică: fondul alb, decor cu negru, albastru, verde, gri, galben, roșu, bordo.
11. Funcție și utilizare: se poartă cu zadii pereche
12. Data, locul și modalitatea cumpărării: achiziție, 31 iulie 1967
13. Număr de inventar: 1621

II. Cămașă femeiască din Bârsana

1. Denumirea obiectului (literară și locală): cămașă femeiască (scurtă)
2. Loc de proveniență (sat, comună, județ, zonă, provincie): Bârsana, Maramureș
3. Creator (nume, prenume): confecționată în gospodărie, creator anonim
4. Date, inscripții: ¼ - sec. XX

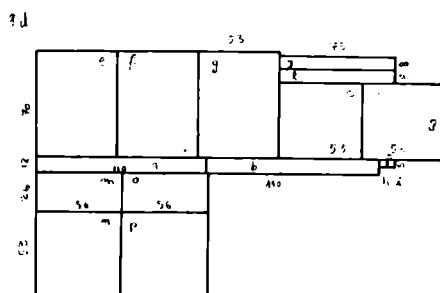
5. Materiale: urzit cânepă, bătut bumbac, mătase, arnici
6. Tehnici de lucru și ornamentare: pânză țesută în două ite în război orizontal, croită, încheiată cu acul, brodat în ajur, brodat peste fire, brodat pe crețuri, feston, colțișori
7. Forma și structura obiectului: cămașă dreaptă cu decolteu pătrat, mâneci încrețite la umăr, strânse în manșete, terminate cu volane în 13 colți, volane în 7 colți pe umăr
8. Dimensiuni:

L (trup) = 44 cm,	I (u) = 30 cm
L (m) = 55 cm,	I (m) = 34 cm
9. Ornamentică: Ornament organizat în benzi orientate pe umăr, în jurul decolteului, volane, mânecă, constă din:
 - motive florale stilizate pe bentița din jurul decolteului și pe volane;
 - motive geometrice: romb lucrat în ajur cu un pătrat în mijloc și un element floral – pe umăr;
 - elemente stelare – ce încadrează câte un pătrat pe umăr; zig-zag – pe volanele de la mână.
 - Trăsura – semiromburi, X-uri, cârlige grupate câte două orientate în același sens, grebluțe grupate câte două;
 - Colți din pânză și din ață;
 Câteva rânduri de crețuri – pe piept, umăr, manșetă;
 O mică despicătură în mijlocul decolteului – guriță, crețurile sunt întrerupte de câte un rând scurt de broderie perforată cu colțișori rotunzi din ață.
10. Cromatică: fondul alb, galben, negru, verde, albastru, bordo, galben
11. Funcție și utilizare: se poartă cu zadii pereche
12. Data, locul și modalitatea cumpărării: achiziție, 19 sept. 1978
13. Număr de inventar: 5857

Camasa taraneasca femeiasca

1.10

1.11

Camasa taraneasca femeiasca

Bibliografie

1. *Arta populară românească*, Ed. Academiei RSR, București, 1969;
2. Bănățeanu, Tancred, *Portul popular din regiunea Maramureș*, Baia Mare, 1967;
3. Dogaru, Ortansa, *Ornamentele și croiul costumului din Maramureș*, Baia Mare, 1976;
4. Formagiu, Hedvig-Maria, *Portul popular din România*, București, 1974.
5. Mihai Dăncuș, *Zona etnografică Maramureș*, București, 1986